

УДК 37.015.3.(091.4) (І.А.Зязюн)

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1\(208\)-5-10](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1(208)-5-10)

УСАТЕНКО ТАМАРА ПИЛИПІВНА,

кандидатка філологічних наук, докторка педагогічних наук,
старша наукова співробітниця, Україна

Usatenko Tamara,

PhD in Philology, Doctor of Pedagogical Sciences,
Senior Researcher, Ukraine

E-mail: tamaraysatenko@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-7827-236X>

АНТРОПО-ГУМАНІСТИЧНІ ОБРІЇ ПЕДАГОГІКИ ІВАНА ЗЯЗЮНА (до 85-річчя з Дня народження І. А. Зязюна)

- A** Проаналізовано антропо-гуманістичні аспекти наукової спадщини академіка І. А. Зязюна. Зокрема відзначено, що організаційна, науково-філософська, естетично-мистецька, педагогічна діяльність ученого ґрунтувалася на взаємозв'язку філософії і педагогіки, ціннісних орієнтирів та етико-естетико-гуманістичних інноваціях європейської освіти. Окреслено провідні освітні проблеми, які підняв учений. Обґрунтована думка, що втілюючи емоційно-почуттєву сферу в концепцію педагогічної майстерності, академік І. А. Зязюн не лише збагатив педагогічну науку, але й привніс у сучасну освіту ідеї українського філософського кордоцентризму (філософії Серця), започаткованих у нашій культурі Г. Сковородою, П. Юркевичем, Т. Шевченком, П. Кулішем та ін. Автором підсумовано, що науковий доробок академіка І. А. Зязюна відображає як цивілізаційні, наукові, освітні проблеми, так і інтереси, прагнення української етнонації, її українознавчі, історичні, природні особливості.

Ключові слова: педагогіка; естетика; гуманізм; етико-естетико-гуманістичні дослідження; антропо-гуманізм; кордоцентризм

ANTHROPO-HUMANISTIC HORIZONS OF PEDAGOGY IVAN ZYAZYUN (to the 85th anniversary of I. A. Zyazyun's birthday)

- S** The content of pedagogical teaching of the prominent Poltava educator, public figure, and long-term head of the Hadiach Boarding School named after I. Kocherhin M. Andriievskiy (1922–1998) is analyzed and its educational, organizational, pedagogical and public activities are covered.

The state of this issue development in the domestic historical, historical pedagogical, local lore and biographical discourses, is studied.

The ideological theoretical foundations and innovative content of M. Andriievskiy's pedagogical concept of development and socialization of an individual in the boarding school are highlighted, based on labor education with the help of forms, methods, means and a pedagogical environment, which constituted a perfect model of a family and provided a real socio-humanistic effect of family upbringing.

The essence of the ideas of education developed by M. Andriievskiy is revealed. It is proved that the educator considers the development of a highly educated, comprehensively developed, active and creative personality, able to use the latest achievements of science and technology, to be its purpose. Among the principles of education, M. Andriievskiy attached special importance to the following: unity of theory and practice, humanization, unity of education and life, gradualness and accessibility, polytechnicism, career guidance.

The technologies of the teacher-innovator concerning the motivation of children and youth to work, methods for overcoming the pedagogical neglect, methods and forms of combining theory and practice, are outlined. It is emphasized that in addition to pedagogical work, M. Andriievskiy paid considerable attention to educational, scientific and public activities, and his work that during his life brought him the title of Hero of Socialist Labor and Honored Teacher of Ukraine, deserves further research even today, to improve public policy in the field of reforming the Ukrainian system of institutional care, upbringing of orphans and child protection, as well as in search of optimal, pedagogically appropriate and effective methods for working with children in difficult life circumstances.

Key words: pedagogy; aesthetics; humanism; ethical-aesthetic-humanistic studies; anthropo-humanism; cordocentrism

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Філософ Серця, Добротворець, Учитель Учителів академік Іван Андрійович Зязюн – визначна постать серед українських науковців, філософів, громадських діячів, орієнтованих на розбудову національної освіти в контексті загальноєвропейського освітнього простору доби Переходу тисячоліть, ХХ–ХХІ століть [1; 6; 9; 10].

У Перехідний період освіта в націєтворчих, державотворчих процесах набувала провідну роль. За цих умов організаційна, науково-філософська, естетично-мистецька, педагогічна діяльність ученого, яка охоплювала взаємозв'язок філософії й педагогіки, ціннісні орієнтири та етико-естетико-гуманістичні впровадження інновацій європейської освіти, набула особливого звучання.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У перші десятиліття Відродження самостійної держави України помітний внесок академіка І. А. Зязюна у формування громадянського суспільства, пошуків моделі сучасної освіти, оновлення методології науки, методів навчання. Особлива увага вченого зосереджувалася на творенні нової української школи, переходу від школи, де ретранслявалися та відтворювалися знання, до школи компетентностей (інформаційних, мовних, мовленнєвих (рідної мови, державної, іноземної), критичного мислення, громадянської освіти, математичної грамотності, екологічних знань тощо [4; 10; 11].

Україна на перехресті ХХ і ХХІ ст. забезпечила реальність творення української національної школи, у становленні якої намітилась поетапність мудрого наставника академіка І. А. Зязюна. Думки, пропозиції, розробки філософсько-національної освіти вченого були помітними серед відомчих (академічних), авторських концепцій, стандартів, індивідуальних програм, посібників, навчальних планів тощо [5; 10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Філософські засади розвитку національної освіти академіка І. А. Зязюна засвідчують прагнення відобразити в організації навчального процесу як цивілізаційні, наукові проблеми, загальноосвітні нормативності, так і інтереси, прагнення, знання конкретного суспільства – української етнопції, її українознавчі, історичні, природні особливості.

Серед освітніх проблем, які є актуальними і зараз, академік означив конкретні напрями:

1) криза класичної моделі освіти; розроблення нових філософських ідей; створення нових шкіл;

2) входження української освіти в інтегровану світову культуру інформаційного суспільства, демократична, неперервна освіта, гуманізація освіти;

3) відновлення й подальший розвиток традицій української освіти, осмислення проблеми школи і сім'ї [5, с. 62].

Втілюючи емоційно-почуттєву сферу в концепцію педагогічної майстерності, академік І. А. Зязюн не лише збагатив педагогічну науку, але й привніс у сучасну освіту ідеї

українського філософського кордоцентризму (філософії Серця), започаткованих у нашій культурі Г. Сковородою, П. Юркевичем, Т. Шевченком, П. Кулішем та ін. [6; 7].

Метою нашого дослідження є аналіз науково-філософської спадщини академіка І. А. Зязюна в парадигмі антропо-гуманізму, естетико-гуманістичних поглядів на тлі реформування української освіти.

Викладення основного матеріалу. Провідними ідеями українознавчого філософського-антропо-гуманістичного, естетично-мистецького філософування І. А. Зязюна були почуття, рухи почуттів (або духовного Серця) та різні форми його вияву, насамперед, добра, любові, волі, свободи, духу, духовності тощо. У вченні про педагогічну майстерність І. А. Зязюн розвивав естетико-мистецьку й раціональну-почуттєву реальність.

Ретельно опрацьована та описана вченим термінологічна система естетики, педагогіки, педагогічної філософії, педагогічної майстерності, дидактики тощо у понад 500 працях різних жанрів, типах видань (монографіях, підручниках, навчальних, навчально-методичних, науково-методичних посібниках, статтях, виступах тощо). Термінологічна система праць ученого становить важливу цінність в українській культурі, що поза сумнівом є важливою в інтелектуальній спадщині українського народу.

Дано було Івану Андрійовичу Зязюну панорамне бачення із середини через особистісне, конкретне. Велике для посвячених відкривається в малому. «Моє село – центр світу, моя сільська школа – всесвітня академія» [2]. Життєвіт І. А. Зязюна, його праці, діяльність є зразком формування громадянської позиції, прикладом не абстрактного, а конкретного патріотизму.

Створивши наукову школу, виховавши плеяду науковців, педагогів, Іван Андрійович кожному в різних життєвих, професійних, наукових ситуаціях сказав добре слово, підтримав, допоміг, порадив, заперечив, попередив, посварив, дав перспективу для розвитку творчих здібностей.

Директор науково-дослідних інститутів АПН та НАПН України академік І. А. Зязюн налагоджував зв'язки із вищими навчальними закладами та науковими установами, зокрема в Польщі (Люблінським університетом М. Складовської-Кюрі); Німеччині (Українським Вільним Університетом у Мюнхені); педагогічними організаціями (Всесвітньою радою товариств порівняльної педагогіки) тощо. Брав участь у створенні Польсько-Української асоціації дослідників проблем професійної освіти.

І. А. Зязюн був членом президії НАПН України, Президентом Міжнародної макаренківської асоціації (ММА), почесним професором Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Вінницького національного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові та організаційні здобутки академіка І. А. Зязюна були гідно поціновані державою. Іван Андрійович – кава-

лер орденів Дружби народів, Трудового Червоного Прапора, орденів «За заслуги» II і III ступенів, нагороджений Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України, Почесною Грамотою Верховної Ради України, мав почесне звання «Заслужений працівник вищої школи», відзначений нагрудними знаками НАПН України «Антон Макаренко», «Костянтин Ушинський».

Спадщина духовного провідника українських освітян академіка І. А. Зязюна охоплює не лише естетико-мистецькі, науково-філософські, педагогічні праці, але й місця, пов'язані із народженням, перебуванням, працею, навіть побутом ученого. Рух творчого середовища, думок, здобутків ученого зберігаються у присвоєнні імені академіка І. А. Зязюна Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. В Інституті облаштована музейна кімната академіка. У бібліотеці бережно і шанобливо зберігаються наукові роботи І. А. Зязюна. Праці вченого вивчають учтелі-практики, дисертанти, науковці.

Філософсько-наукова, естетико-мистецька, антропологічна, педагогічна спадщина вченого вийшли за межі зацікавленості науково-професійних спільнот. Нині громадськість цікавлять не лише загальновідомі філософські, наукові положення, конструйовані канони академічних структур, але й багато тих відомостей історичної пам'яті, відкриттів у науках, які з певних причин не були достатньо означені в освіті.

Життєсвіт І. А. Зязюна багатьма своїми потоками уособлює типові прояви крутих поворотів долі, пошуків себе, чисельних перехресть, радісних і сумних, підвищень і втрат, у яких прожив учений у середині ХХ початку ХХІ ст.

«Як і його колеги, здійснюючи грандіозну справу, Іван Андрійович досліджував, аналізував, оцінював, узагальнював, підсумовував, одночасно змінював, торував, розширював горизонти пізнання. Виконував надзвичайну місію – піднімав свідомість українського учителя, учня на нову наукову постнекласичну людиновимірну орбіту», – писала Ольга Коноваленко [7].

Розумний, волелюбний на генетичному рівні І. А. Зязюна поєднував у собі особливості європейського інтелектуала і природну мудрість українського селянина. Не перерахувати, що вміла, хотіла, робила обдарована природою людина. Можна лише подивуватися природоздатності та невтомній допитливості Івана Андрійовича впродовж усього життя.

Із поліських чернігово-сіверських джерел зачерпнув Іван Андрійович тепло і сонце, які зігрівали його впродовж усього життя, надавали йому творчої наснаги, широту думки. Про своє дитинство Іван Андрійович розповідав: «Я у 38-му році народився, а пам'ятаю прекрасно ... роки війни, повоєнний час... Батько, пройшовши пекло війни, полон, повернувся з фронту інвалідом. Родина переживала жорстоку, безоплатну важку працю в колгоспі. /.../ Моя бабуся Ганна жила за 12 кілометрів від нашого села Пашківка, де я народився. Бабуся з села Галиця, тепер це знамениті Крути [2].

Не лише для Івана Андрійовича, але й для переважаючої більшості дітей повоєнного покоління, коли народ нещадно випробовувався на виживання як на Чернігово-Сіверщині, так і в усій Україні, школа, освіта була важливим чинником становлення особистості, вибору професії, суспільного життя загалом. Нині спостерігається поширене явище: учні, виїхавши учитися, не втрачають зв'язку зі школою, земляками, рідним селом. Останніми десятиліттями зрілі, обдаровані словом, вдячні учні приходять до своєї школи, до односельців із власними найвідповідальнішими книгами.

Серед «зорепадів» авторських текстів, присвячених рідному селу (М. Обушного, М. Тимошика, М. Ткача, В. Устименка та багатьох інших) є й праці І. А. Зязюна і С. Каракоз.

Про перебування на Донбасі І. А. Зязюна оповідав так: «Я й закінчив Крутівську школу... Пригадую як я, сільський хлопець, за путівкою комсомолу їду на будівництво комсомольських шахт на Донбас. А їхали тоді ми з Ніжина Чернігівської області. Цілий вагон був ніжинських комсомольців. І вже на Донбасі знаєте, що схвилювало мене? Ще й зараз у підсвідомості сидить. Ми приїхали зразу в пекло. Рай – це я маю на увазі красу нашого чернігівського краю, найбагатші придеснянські землі, – і раптом... Переді мною пустеля, степ, де терекони шахт, колючий вітер... За рік перебування в тих краях я знову відчув рай людських душ» [2]. Закінчивши гірничо-промислове училище, випускника-відмінника було залишено вихователем. Керівництво навчального закладу помітило схильність юнака до діяльності у сфері культури і педагогіки, яка стане доленосною в житті й діяльності Івана Андрійовича.

Визначальною сходинкою персональної еволюції молоді людини з робітничо-шахтарського середовища було навчання І. А. Зязюна в Київському університеті імені Тараса Шевченка на історико-філософському факультеті. З перших років навчання студент готував себе до майбутньої роботи за фахом, цікавився проблемами етики та естетики. І це в той час, коли «навколо «проблеми естетичного» накопичилося стільки мудрувань, що вона почала здаватися навіть чимось таємничим, у всякому разі – однією із найскладніших» [4; 5].

Власну точку опори у науці обирав Іван Андрійович через наукові друковані тексти, мудрість викладачів, учених, від самостійного пізнання.

Філософські ідеї, знання відкривали викладачі-академіки В. І. Шинкарук, П. В. Копнін, професор В. І. Бичко та ін. У таємничий світ естетики увів студента професор В. О. Кудін – у ті часи завідувач кафедри етики та естетики Київського університету. Творча співпраця викладача і студента, згодом аспіранта, дисертанта і пізніше колеги тривала впродовж їхнього життя. Професор В. О. Кудін був керівником кандидатської дисертації І. А. Зязюна «Особливості становлення і розвитку естетичного сприйняття людини» (1968) та науковим консультантом докторської дисертації «Формування і сфери впливу естетичного досвіду людини» (1977).

Теорія педагогічної майстерності започатковувалася зі студентських років, коли Іван Андрійович опановував систему К. С. Станіславського, В. І. Немировича-Данченка, коли читав курс естетики для акторів, режисерів у театральному інституті. В одному з інтерв'ю академік говорив: «Мої учителі – театральний інститут і К. С. Станіславський». Розмірковував над експериментуванням А. С. Макаренка, який творив у класі театр одного актора. Поділяв думку А. С. Макаренка, що учитель у класі – це і актор, і режисер, і драматург. *«Учитель XXI століття: чарівник, добротворець, любомудр, працелюб»* (2011).

Педагогічна діяльність посилювала у філософа інтерес до теорії психології, особливості психіки людини в контексті естетичності суспільно-історичної спільноти України середини ХХ ст. Особлива увага молодого філософа-естета зосереджувалася на розвитку творчої майстерності та мовленні людини, пов'язаних зі свідомістю, спілкуванням, рефлексією особистості. Дослідження проблем естетичності мовлення та їхньої ролі в суспільно-політичному житті періоду застою другої половини ХХ ст. взаємно посилювали осмислення мистецьких, соціально-політичних процесів.

Магістральним естетичним напрямом періоду застою було мистецтво соцреалізму. Механізм саморегуляції системи включав у себе компроміси, вчинки, зміни, відступи, рухливості. Партійні «боси» ходили самі на ті ж вистави, які самі ж не дозволили. Звісно така політика вражала своєю непослідовністю, але натомість давала до певної міри свободу маневру, пошуків нового, сприяла засвоєнню мистецтва розумової акробатики, вмінню балансувати, говорити езоповою мовою тощо. Мистецтво періоду застою варте пильної уваги, оскільки містить інформацію про час, у якому формувалася молодь, де творили чимало непересічних особистостей великої сили духу, самопожертви та відданості справі, які були прикладом для багатьох. Їхня творчість є свідченням того, що таланти народжуються у будь-який історичний період. Часи застою вимагали від дослідника розуміння сутності українського життя у контексті тодішніх загальноєвропейських процесів.

У просторі соціально-політичних проблем, філософських ідей, естетики мистецтва формувалися естетично-мистецькі основи педагогіки І. А. Зязюна, викладача кафедр філософії Дніпропетровського сільськогосподарського інституту (1964–1966, 1970); Київського театрального інституту ім. Карпенка-Карого (1968, 1971–1975) та співробітника лабораторії творчих процесів Київського театру опери та балету ім. Тараса Шевченка.

У 1975 р. відомий державний діяч, учений, письменник Ф. А. Моргун запропонував доценту-філософу взяти участь у конкурсі на заміщення вакантної посади ректора Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка. У полтавський період діяльності (1975–1989) розкрився організаторський талант, науково-творчий потенціал, суспільно-громадська діяльність ученого. Адміністративні методи роботи ректора педагогічного ін-

ституту І. А. Зязюна дивували, декого дратували. Ректора критикували за освітянські експерименти, новаторську педагогічну майстерність, за впровадження в навчальний процес системи К. С. Станіславського, за дзеркала в аудиторіях, вимоги до одягу дівчат і хлопців (галстуки «зязюнчики»). За ініціативи ректора створено в інституті український народний хор «Калина», ансамбль танцю «Весна», ансамбль бального танцю «Грація», що свідчило про пробудження мистецької енергії в освітян. Організовано у с. Ковалівка музей-заповідник А. С. Макаренка, створена Міжнародна макаренківська асоціація.

Ректор рішуче повстав проти казарменності, що оточувала студента. Сміливими рішеннями і цілком кардинальними нововведеннями були запровадження у систему професійної підготовки вчителя педагогіки добротворення; педагогіки толерантності; курсів краси педагогічної дії; теорії педагогічної майстерності тощо. Процес навчання розглядався як потреба у самонавчанні, самовдосконаленні, самореалізації, самовизначенні, формуванні морально-етичної відповідальності.

Навчальний заклад стає центром культури, науки, розвитку довкілля тощо. У Полтавському державному педагогічному інституті утверджувалася ідея становлення особистості в межах екзистенційно-гуманістичного напрямку психології – психологія професій. У розмислах ученого-філософа І. А. Зязюна про Людину в центрі уваги виводилася «почуттєвість» (естетичність), яка в педагогічній діяльності розкривається в осмисленні, сприйнятті краси, людяності, добра, сприяла формуванню терпимості, розумітися на процесах і явищах, приймати самостійно рішення. Серед духовних чинників особистості Іван Андрійович відзначав ціннісні смисли: честь, гідність, праця, досвід тощо. Серед психологічних основ освітнього процесу вчений виділяв інтелект-афект-волю.

Полтавський досвід підготовки вчителів, знайшовши своє вагоме місце в науково-освітньому просторі України, став відомим і в інших країнах. У філософсько-педагогічній концепції професора І. А. Зязюна підготовка вчителів ґрунтувалася на естетично-психологічних чинниках педагогічної професії, основу якої становила програма «Вчитель». Програма «Вчитель» (школа–педвуз–школа) охоплювала довузівську підготовку, Програма «Юний педагог» – експериментальний профвідбір у педінститут – спрямовувалася на розкриття ролі вчителя у багатовимірному часі глобальних соціально-політичних трансформацій, науково-філософських зрушень. У зверненні «Моєму колезі – молодому вчителю» відданий справі свого життя І. А. Зязюн писав: «Коли любиш свою професію. Любиш пристрасно, незгасно, пожиттєво. Коли шануєш і розвиваєш особистість в учневі лише тоді обирати професію вчителя». Філософ переконував, що «талант учителя не тільки в тому, що він повинен чудово знати предмет. Він, як поет, повинен знати душу дитини... Зрештою, в освіті є два різнозначні суб'єкти. Вони однаково талановиті й обдаровані...» [3]. Проблема учитель-учень у педагогічній

спадщині академіка І. А. Зязюна заслуговує на детальне вивчення і впровадження в практику Нової української школи.

І можливо не випадково, що в Полтаві, де й донині відчувається присутність українських корифеїв педагогіки А. С. Макаренка, Г. М. Ващенко, В. О. Сухомлинського та ін., академік І. А. Зязюн втілює у життя ідею нового типу педагогічного закладу, розвивав із одностороннім вченням про педагогічну майстерність, «сказав собі і людям: «Педагогіка – моє життя». Коли творив власну «Я-концепцію», визначив основний її зміст – творити добро: «Я прошу у Бога одного часу для добра людям... Я Богові завжди дякую за те, що він обрав мене це Добро генерувати і координувати... Жодного разу в житті я його не зрадив... Я робив і продовжую робити Добро – моє основне і єдине багатство на цій гірській і жорстокій Землі» [2].

Розвиток гуманістичного, антропо-етико-естетичного аспекту педагогічної майстерності, академік бачив на неперервному самопізнанні, самовдосконаленні кожного вчителя.

Закономірно, що у переддень вікопомних зрушень у країні Міністром освіти України було обрано ректора Полтавського державного педагогічного інституту І. А. Зязюна (1990–1992), провідника нових ідей в освітньо-педагогічному просторі.

Міністр освіти держави Україна на межі ХХ та ХХІ ст. І. А. Зязюн обіймав свою посаду найдовше, у порівнянні із першими Міністрами освіти України початку ХХ ст. Вікопомні етапи становлення держави Україна зумовлює нас згадати постаті, що були за кермом освіти в добу національного відродження державності України, періоду Центральної ради, Гетьманату, Директорії. Нові типи влади у 1917–1919 рр. несли зміни світоглядів і поглядів, переговорів, що не сприяло формуванню єдиної, сталої політики з питань освіти. До того ж, кожна влада і, відповідно, Міністерство освіти, були не більше кількох, а то й двох-трьох місяців: І. М. Стешенко (14.08.1917 – 25.01.1918); В. П. Науменко (14.11.1918 – 23.12.1918); П. І. Холодний (23.12.1918 – 06.01.1919); І. І. Огієнко (06.01.1919 – 26.04.1919); П. І. Христюк (29.01.1918 – 10.03.1918); В. К. Прокопович (10.03.1918 – 30.04.1918); В. П. Стеблицький (22.10.1918 – 23.12.1918). Серед керманців освіти в 1917–1919 рр. були справжні подвижники і тимчасові виконавці, вчені і практики, партійні діячі.

Наполегливо і чесно працював І. А. Зязюн, Міністр освіти держави Україна, прагнув розвивати українську культуру й здібності кожної людини, виступав за гуманізацію освіти: через освіту виходити до вершин цивілізації, до розуміння свого місця у світовому просторі й тому не обходити увагою талант і вчительський, і учнівський. Мріяв підготувати нового вчителя для Нової школи початку ХХІ ст., який би вплинув на оздоровлення епохи, де б торжествувала сила думки, перемагала людська духовність. Йдучи на посаду Міністра освіти України, І. А. Зязюн сподівався спрямовувати свою діяльність на творчий злет думки вчителів, філо-

софів, талановитих художників, літераторів, конструкторів, технологів, на розуміння, в який час ми живемо, чого ми хочемо, до чого прагнемо. «Відданість освіті – теж ознака таланту» (1998). Спектр діяльності і впливів Міністра був вагомий, хоч і тривав лише два роки. Педагогічні осередки почали перетворюватися на осередки демократичності та демократії. Серед учительства вибухали новаторські рухи. З'являються нові періодичні видання, творчі спілки вчителів, педагогічні товариства, рух освітян «Підтримуй ініціативу» [11]. Міністр підтримує нові педагогічні технології, впроваджує навчальну дисципліну «Педагогічна майстерність» у вищі навчальні заклади.

Новації підготовки вчителя йшли абсолютно в розріз із старими традиціями Міністерства освіти, особливо Міністерства вищої освіти. Пошуки виявилися не до вподоби окремим «сильним світу цього». Із міністерської посади пішов із гіркотою в серці, бо багато чого не встиг.

Талант успішного менеджера І. А. Зязюн проявив в організаційних процесах творення освітньої галузі держави Україна, зокрема Академії педагогічних наук і її науководослідних інститутів: у 1993 р. – Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, у 2007 р. – Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

У батьківській хаті 29 серпня 2014 р. пішов у засвіт Великий українець. Відспівували на батьківському обісті в селі Пашківка. Поховали Івана Андрійовича Зязюна 30 серпня 2014 р. на сільському кладовищі, як люблячий син і заповідав – поряд із батьком і матір'ю. Провести в останню дорогу преславну Людину, Учителя Учителів з'їхалася чи не вся Україна.

Пам'ятаємо, шануємо Івана Андрійовича Зязюна, вивчаємо праці вченого і пам'ятаємо роздуми С. Б. Кримського: «Скільки б ми не пізнавали людину та її творчу діяльність, у ній завжди залишається те, про що ми не відаємо і навіть не самоусвідомлюємо. Людина принципово не вичерпується, жодного конкретного моделювання не існує. Людська екзистенція – бездонна, невичерпна, виявом чого і є таїна» [8].

Висновки з даного дослідження. Проникливе бачення основ української реальності у контексті сучасних загальноєвропейських процесів, які так глибоко усвідомлював академік І. А. Зязюн, сприяють розв'язанню складних освітніх проблем, згуртуванню не лише співробітників академічної спільноти, але й педагогів і науковців України, сповнених прагнення до розбудови національної освіти, в Новій Українській Школі нашої держави.

Перспективи подальших розвідок. Подальше детальне вивчення науково-філософської, естетично-мистецької, педагогічної спадщини академіка І. А. Зязюна сприятиме реформуванню всіх напрямів освіти, наповненню її естетико-гуманістичним змістом.

Список використаних джерел

1. Вовк М., Грищенко Ю. Наукова школа академіка І. А. Зязюна: Аксіологічні актуальності розвитку. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2018. Вип. 18. С. 44–55.

2. Зязюн І. А. Моє село – центр світу, моя сільська школа – Всесвітня академія. *Трибуна*. 1998. № 11/12. С. 14/33.
3. Зязюн І. А. Моєму колезі – молодому вчителю. *Іван Андрійович Зязюн. Педагог. Вчений. Філософ* : бібліографічний покажч. / упоряд. П. Н. Штома, наук. ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. С. 192–196.
4. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. Київ : МАУП, 2000. 309 с.
5. Зязюн І. А. Філософські засади освіти в Україні. *Філософія освіти в сучасній Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 14-16 квітня. 1997. С. 61–63.
6. Каракоз Сусанна. Інтелігент духу. *Освіта*. 2003. 19-25 берез. С. 19–20.
7. Коноваленко Ольга. Майдани гідності Івана Зязюна. *Освіта*. 2014. 27 серп. С. 12–13.
8. Кримський С. Під сигнатурою Софії. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. 367 с.
9. Нагрибельний Я. Роль академіка Івана Зязюна в розвитку педагогічної освіти в Україні. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2019. № 1 (15). С. 89–98. URL: [https://doi.org/10.35387/od.1\(15\).2019.89-98](https://doi.org/10.35387/od.1(15).2019.89-98).
10. Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 28-29 трав. 2020 р. / за ред. О. Г. Романовського. Харків : НТУ «ХПІ», 2020. 517 с.
11. Усатенко Т. П. Українська національна школа: минуле і майбутнє. Київ : Наукова думка, 2003. 285 с.
3. Ziaziun, I. A. (2018). Moiemu kolezi –molodomu vchytelievi [To my colleague, a young teacher]. In P. N. Shtoma (Comp.), *Ivan Andriiovych Ziaziun. Pedahoh. Vchenyi. Filosof [Ivan Andriiovych Zyazyun. Teacher. Scientist. Philosopher]: bibliohrafichnyi pokazhch* (pp. 192-196). Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Draho-manova [in Ukrainian].
4. Ziaziun, I. A. (2000). *Pedahohika dobra: idealy i realii [Pedagogy of goodness: ideals and realities]*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
5. Ziaziun, I. A. (1997). *Filosofski zasady osvity v Ukraini [Philosophical foundations of education in Ukraine]*. In *Filosofia osvity v suchasni Ukraini [Philosophy of education in modern Ukraine]: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (pp. 61-63). Kyiv [in Ukrainian].
6. Karakoz, Susanna. (2003). *Intelihent dukhu [Intellectual spirit]*. *Osvita [Education]*, 19-25 berez., 19-20 [in Ukrainian].
7. Konovalenko, Olha. (2014). *Maidany hidnosti Ivana Ziaziuna [Ivan Zyazyun's Maidan of Dignity]*. *Osvita [Education]*, 27 serpnia, 12-13 [in Ukrainian].
8. Krymskyi, S. (2008). *Pid syhnaturou Sofii [Under the signature of Sofia]*. Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].
9. Nahrybelnyi, Ya. (2019). *Rol akademika Ivana Ziaziuna v rozvytku pedahohichnoi osvity v Ukraini [The role of Academician Ivan Zyazyun in the development of pedagogical education in Ukraine]*. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy [Adult education: theory, experience, perspectives]*, 1 (15), 89-98. Retrieved from [https://doi.org/10.35387/od.1\(15\).2019.89-98](https://doi.org/10.35387/od.1(15).2019.89-98) [in Ukrainian].
10. Romanovskiy, O. H. (Ed.). (2020). *Naukova shkola akademika Ivana Ziaziuna u pratsiakh yoho soratnykiv ta uchniv [Academician Ivan Zyazyun's scientific school in the works of his associates and students]: materialy VI naukovo-praktychnoi konf.* Kharkiv: NTU «KhPI» [in Ukrainian].
11. Usatenko, T. P. (2003). *Ukrainska natsionalna shkola: mynule i maibutnie [Ukrainian national school: past and future]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

References

1. Vovk, M., & Hryshchenko, Yu. (2018). *Naukova shkola akademika I. A. Ziaziuna: Aksiologichni aktualitety rozvytku [Scientific school of Academician I. A. Zyazyun: Axiological actualities of development]*. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii [Aesthetics and ethics of pedagogical action]*, 18, 44-55 [in Ukrainian].
2. Ziaziun, I. A. (1998). *Moie selo – tsentr svitu, moia silska shkola – Vsesvitnia akademiia [My village is the center of the world, my village school is the World Academy]*. *Trybuna [Tribune]*, 11/12, 14-33 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 16.01.2023